ANY III *Sabadell 15 Setembre 1889* NÚM. 113

LO CATALANISTA

Setmanari defensor dels interessos morals y materials de Catalunya

La correspondencia al Director.—Los originals no 's tornan

DIRECCIÓ, REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ
Carrer de Capmany, número 18
SABADELL

PREUS DE SUSCRIPCIÓ
Sabadell . . . . . 2 rals al mes.
Fora . . . . . 8 » trimestre.
Un número sol. . . . . 1 »
Anuncis á preus convencionals.

Á PUNT DE SORTIR

VOLÚM II
DE LA
Biblioteca de LO CATALANISTA

APLECH DE POESÍAS

donadas á llúm en aquest periódich
EN LO SEGON ANY DE SA PUBLICACIÓ.

Forma un volúm en octáu de 176 planas y conté composicions dels següents autors:

Agnés Armengol de Badía.—Dolors Moncerdá de Maciá.—Mercé Vilaclara y Gibert.—Joaquím Ayné y Rabell.—Francisco Bartrina.—Bonaventura Bassegoda.—Joaquím Botet y Sisó.—Francesch Pelay Briz.—Víctor Brossa y Sangermán.—Joaquím Cabot y Rovira.—Ramón Andreu Cabrelles.—Joseph Calonge.—Anton de P. Capmany.—Antoni Careta y Vidal.—Modest Durán y Folguera.—Sebastiá Farnés.—Joan Freixa y Cos.—Joseph Got y Anguera.—Angel Guimerá.—Arthur Masriera y Colomer.—Francesch Matheu.—Ernest Moliné y Brasés.—Lluís B. Nadal.—Jaume Novellas de Molins.—Joan Pons y Massaveu.—Enrich Prat de la Riva.—Manel Ribot y Serra.—Joaquím Riera y Bertrán.—Joaquím Rubió y Ors.—Rafel Sales.—Jascinto Torres y Reyató.—Agustí Valls y Vicens.—Jascinto Verdaguer.—Narcís Verdaguer y Callís.—Francisco de P. Huertas.

Preu: UNA PESSETA

Pera 'ls suscriptors: DOS RALS

Estará de venda á Sabadell en lo Centre de Suscripcions de Llorens Lladó, Sant Pau, n.° 4, y en la Imprempta d' aquest periódich, Capmany, n.° 18.

LA *LLIGA AGRARIA* Y 'L *MEETING* DE BARBASTRO

Ja saben nostres compatricis quin es lo criteri que tenim format de la *Lliga Agraria* de Madrit, á la qual sols pot considerarse com una escala pera ajudar la ascensió de certs polítichs mes ambiciosos que aixerits.

Peró per si 'l nostre judici pogués semblar parcial tractantse d' una corporació que té 'l cap en la Cort, nos plau de tant en tant refermar la nostra desvalguda opinió ab la de totas aquellas entitats que poden considerarse menos afectas á la nostra campanya.

Y conseqüents ab tal conducta, aquesta vegada hem procurat apoyar la nostra repulsió á tal hipócrita *Lliga Agraria*, robustintla ab lo parer d' un castellá mateix, la del senyor don Bernardí Martin Minguez, fill de la provincia de Burgos, de qui nos ocupárem ja sense anomenarlo en la *Secció Política* de nostre número anterior.

Com recordarán nostres llegidors, aquest senyor publicá darrerarament en lo periódich eco de la *Lliga Agraria* un article atacant als polítichs, lo qual li valgué una desautorisació del *polítich* president de la *Lliga,* senyor Bayo.

Donchs bé, 'l senyor Martín Minguez, que per la mostra es un bon *castellano viejo*, ha replicat á la excomunió del senyor Bayo, ab la següent preciosa carta publicada en *El Liberal* de Madrit:

«Senyor Director de *El Liberal.*— Molt senyor meu y distingit company. Soch l' autor del article que s' ha fet anar per la prempsa, y soch representant d' un poble de la provincia de Burgos, y represento en Carrion de los Condes los interessos agrícolas de ma familia. Estich *legalment* dintre de la *Lliga Agraria* ab plenas autorisacions.

Com representant de la mateixa tindré de ferme sentir en Barbastro y allí ho faré en duas frases, breus, concisas y enérgicas, formuladas á manera d' articles.

Y vaig á indicarnhi á V. un pera que desde ara comprengui *El Liberal* quin criteri tinch de seguir.

Cap polítich, com á tal, que figuri en la Lliga, no hi deu tenir ni veu ni vot.

Ara V. deduhirá lo demés.

Lo lliguer, donchs, cumpleix ab son deber avuy y seguirá cumplintlo. Y tocará tal vegada notas mes enérgicas.

Se necessitan ideas lluminosas y carácters. En los homes polítichs no hi ha ni l' una cosa ni l' altra.

O la *Lliga* es la *Lliga* ó 's desfará.

Y si la *Lliga* es la *Lliga,* será una forsa poderosa de verdaderas energías salvadoras.

Si 'ls industrials y 'ls pagesos no 's salvan ells mateixos, los Goberns no 'ls salvarán.

Donchs á salvarnos dintre de la lley, y á llicenciar als polítichs.

Que 'l senyor Bayo y que 'l senyor Gamazo y que la Junta superior de la Lliga opinin lo contrari de lo que opiném *molts lliguers*, ni 'ns preocupa ni 'ns espanta.

Qui hi estiga ab tendencias políticas y vulga treurer partit de la mateixa pera sos fins polítichs, pot deixarla, donchs ja 'ls productors están cansats de tanta xerrameca y de tan pochs exemples.

Fets, fets y fets, lo demés es música celestial.

En Barbastro coneixerán lo que he formulat y llavors veurán tot lo pensament desenrotllat.

La fira 'm portá á Palencia, y al llegir *El Liberal* en lo Cassino veig que 'ls polítichs dubtan. Bo es que dubtin, pero pitjor será ferlos saber que com polítichs no continuarán en la Lliga.

La redacció de la «Lliga Agraria» ha cumplert ab un sagrat deber publicant lo meu article. ¡No faltava mes sino que omitís lo que 'ls hi fes mal á la orella acostumada á *cantinelas políticas y á peteneras económicas!*

Y si no que constituheixin altra «Lliga Agraria.»

Res mes, senyor Director de *El Liberal*.

Quan vagi á Madrit, acabada la meva expedició, sabrá V. la *petita venjansa* que han volgut pendre.

Per lo demés, espero ab calma, serenitat y energía.

Qui demana economías, deu comensar per renunciar son sou ó sa cessantía, ó demanar que sufreixin un descompte en proporció ab aquella. Lo demés, será bo pera embaucar tontos, pero no pera convencer al pagés, prou castigat.

Diuhen que 'l senyor Gamazo vindrá á presidir los *Jochs Florals*. Jo, la vigilia, si 'l gobernador me dona permís, explicaré nna conferencia qual tema será que CADA PROVINCIA DEU SOLS CONTAR AB SOS HOMES Y NO AB LOS FORASTERS.

Conti V. ab son segur servidor y company, *Bernardí Martín Minguez.*

Palencia 3 de Setembre 1889.»

No cal dir que aquesta enérgica carta ha trobat ruidós eco en tot lo pahís, que cada día 's dona mes compte de com se l' estafa ab lo mes terrible desvergonyiment.

*
* *

Després d' aquestas noticias, ja no es extrany que s' hagi celebrat ab gran fredor lo *meeting* de Barbastro organisat per la desprestigiada *Lliga Agraria*.

L' acte estigué presidit pel senyor Pitarque, president de la *Sucursal* de la *Lliga* eu la provincia, lo qual senyor cedí tot seguit la Presidencia al senyor Bayo, rebut ab la acullida mes indiferent per part del públich.

Usaren de la paraula en l' acte referit ademés dels presidents,

l'ex-diputat senyor Escudero; l'enginyer agrónom, Tidenci Gros (propietari de Bujaraloz); don Mateu Conde, representant del *Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro*; don Agustí Lamarca, hisendat de Lleyda; y 'l senyor Villamediel, delegat de Palencia.

Enrahonant aquest últim volgué defensar y enlayrar als senyors Gamazo y Bayo, y comensá á anársen la gent de la plassa murmurant y sense contestar á la salutació del orador.

Lo senyor Bayo, digué (á jutjar per los estractes de varios corresponsals) ni mes ni menos que lo que ja havía dit á Barcelona fa quatre mesos en lo meeting del Teatre Principal. Es á dir que ell fou lo fundador de la *Lliga Agraria*, la qual no es *política*, encara que ell y sos amichs continuhin militant en un partit; y sobre tot no 's descuyda de dir alló tan vulgar y *pastelero* de que en un conflicte entre 'ls interessos de son partit y 'ls de la Agricultura, cauría del cantó d'aquestos últims. En fi *música celestial*, que com á tal fou escoltada pels desenganyats pagesos, sense un aplauso expontani y entussiasta.

Los demés oradors del *meeting* se dedicaren en general á plorar los mals de la Agricultura (¿y per qué no de la Industria?), pintant la trista situació del pahís.

Llástima que nó hagués pogut assistir á la reunió com ho tenía anunciat lo lliguer de Burgos, senyor Martín Minguez, qui, de seguir la campanya per ell iniciada en la prempsa ab unánims aplaudiments, los hi hauría pesat las peras á quarto als *polítichs vergonyants* de la *Lliga Agraria;* ¡que bé 's necessita!

Com á conclussions del *meeting* se votaren las següents, pera que constituheixin un programa económich de gobern:

Primera: Sense perjudici de la oportuna denuncia dels tractats de comers, se procedirá inmediatament á la reforma inmediata de las partidas del aranzel que 's refereixen als olis, minerals, cereals y las farinas, llegums y bestiar aixecant los drets d'importació á 23 y 29 pessetas per cada 100 kilos dels primers segons sían en brut ó rectificat; á 10'50 per igual pes de blat y á 16'50 per la farina y tot lo demés en la forma solicitada en la exposició que la «Lliga» dirigí á las Corts en 28 de Janer de 1888. Segona: Lo perfecte acatament al article tercer de la Constitució, pera que contribuheixin tots, ab proporció á sos habers, al sosteniment dels gastos públichs. Las sumas que avuy importan lo 10 per 100 que pagan las accions de societats y banchs y la contribució d'inmobles, cultiu y ganadería, 's distribuhirán ab perfecta igualtat entre totas las rendas, ja procedeixin d'aquellas riquesas ó be d'altres valors mobiliaris, inclusas las que representan los valors del Estat.

Además s'aprobaren las següents proposicions de la *Lliga Agraria:*

Se procedirá á una nova divisió territorial d'Espanya, suprimint la meytat de sos gastos y las Diputacions provincials. Se procedirá també á la peritació exacta de la riquesa pública pera que tothom pagui ab la deguda igualtat. S'establirán aranzels protectors y un impost sobre las rendas. Condonació de contribucions allá ahont s'hagin perdut las cullitas; abolició dels tractats de comers actuals y participació directa del pahís en los que novament pugan ferse. Se procurará posar remey á la emigració creant novas industrias pera'l pervenir y enviar dos barcos del Estat á la América del Sud pera que pugan repatriarse de franch tots los espanyols que ho solicitin. La *Lliga* y las associacions de contribuyents y pagesos, no votarán en los comicis á candidats que no estigan conformes ab aquestas ideas y no's comprometin per endavant á defensarlas.

La veritat es que aixís prenent sols acorts que ningú ha de realisar, la *Lliga Agraria* no faría cap mal á ningú, si no aparagués á darrera la fantasma de quatre xarraires que ab tals *programas* embaucan al poble, fentli creurer que si'ls aixeca fins al Poder, farán en son benefici lo mateix que alguns d'ells, com en Gamazo, ja haurían pogut posar en práctica cada vegada que s'han assegut en las poltronas del Ministeri.

*
* *

Com se veu, lo *meeting* de Barbastro no ha fet cap efecte.

Dihém mal: ún n'ha fet en los agricultors del Alt Aragó, y es desenganyarlos de la *Lliga Agraria,* de quína ja no'n volen sentir á parlar més.

Tant es aixís que'ls pobles d'aquella encontrada anomenats *somontanos* acaban de fundar ab lo nom de *Associació dels pagesos del Alt Aragó,* una nova comunitat de germanía, que te ja 5000 adhessions y espera desenrotllarse en major grau encara pera exemple del resto d'Espanya. La nova associació de sabor mes regional, y per tant mes popular, fará una guerra molt encarnisada á la política madrilenya.

Y no es aixó sols, sinó que además se parla d'organisar prompte un altre *meeting*, PERO AB ELEMENTS D'AQUELLA REGIÓ EXCLUSIVAMENT, destinats á pendre enérgicas determinacions en defensa dels agricultors, dels quals n'hi han molts disposats á negarse en absolut á pagar cap contribució mentres no s'atengui á la crisis que avuy día atravessan.

*
* *

Tals son los resultats del *meeting* de Barbastro, y tal la situació

de la *Lliga Agraria*, entitat ja morta abans de neixer.

Y després de tot ¿que té això de particular?

La *Lliga Agraria* no vá á enlloch. Convocant no més reunions y proposant en éll acorts mes ó ménos acertats, peró sempre inútils, no 's certifica la utilitat d' una institució com aqueixa.

Més valdría que, imitant al nostre benemérit *Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro*, s' anessin creant en totas las regions naturals corporacions prácticas, que s' ocupessin, al mateix temps que en demanar protecció als Poders Públichs, en fomentar la iniciativa particular y las energías socials pera afavorir á la classe que representan.

Aixís y trevallant pera crear Banchs Agrícolas, obrir escolas professionals, etc., etc., es cóm se li pot fer un grant bé al pahís.

Lo demés es entretenirlo y enganyarlo miserablement.

DOCUMENT IMPORTANT

Tenim lo gust de publicar á continuació 'l que la Junta Directiva del *Centre Catalá Agrícol é Industrial de Vich y sa comarca* dirigeix al Excm. Sr. Gobernador Civil de la provincia, alsantse de la disposició de dita autoritat, que retorná al *Centre* l' *acta* de la sessió en que fou elegida la Junta, per estar redactada en nostra llengua catalana. Lo llenguatje de la Junta es digne y las rahons son poderosas, y es probable que posará en clar y provocará la resolució d' un dels molts problemas que, ajudant Deu, ha d' anar plantejant y resolent lo renaixement catalanista. Diu aixís lo citat document:

«La Junta Directiva del *Centre Catalá Agrícol é Industrial de Vich y sa comarca*, acut á V. E. y diu:

Que en cumpliment de la ordre que l' hi acaba de comunicar la Alcaldía de Vich, inclou cópia de la Acta de la sessió inaugural en que va nombrarse la Junta Directiva, veyentse obligada á ferho en Catalá per atenirse al article 5.nt de la Lley de 15 de Juny de 1887. Tractantse d' una associació que redacta per necessitat en llengua catalana sos documents; si 'ls traduhía, faltaría á son Institut, y per altre part, no enviaría cópia de l' Acta sino traducció de la mateixa, que, per esser legal, deuría ferla la oficina autorisada al efecte, y no simples particulars que cap obligació tenen de saber l' idioma de Castella.

Per lo tant, la Junta Directiva deu apel-lar y apel-la de la resolució de V. E. de fetxa 16 del próxim passat Agost, en que s' ordena que 's re-

dacte la Acta referida en l'idioma oficial; fundant son recurs en las següents causas.

1.ª No existeix en Espanya cap lley general que declari que la llengua castellana es la oficial y única que puga usarse en tota la Monarquía. Es cert que algunas especials disposicions la declaran exclusiva en certs actes, com los que autorisan los Notaris; mes, no ho es menys que constantment s'ha reconegut per totas las Autoritats la eficacia dels particulars contractes en catalá escrits, sense atrevirse ningú á proclamar ab alguna lley feta en Corts, que sigui oficial, en lo sentit de que no puga usarse d'altra, la llengua de Castella.

2.ª Tant nacional com la castellana es nostra benvolguda llengua catalana que's parla per molts milers d'espanyols en las provincias mes ricas y floreixents; que ha donat vida á una literatura moderna mes estimada al extranger, mes característica y mes important que la de Castella, y que aixís en l'ordre de la ciencia com en l'ordre del art es l'única dintre de la Península que ha aixecat y fet ressonar gloriós per tot arreu lo nom d'Espanya.

3.ª La mateixa Academia de la llengua espanyola ha reconegut que tant espanyol era'l catalá com lo castellá, premiant com la mellor obra dramática moderna una de D. Frederich Soler, escrita en lo mateix idioma en que parla y escriu nostre *Centre*.

4.ª Finalment en tant es llengua oficial dintre de Catalunya la llengua catalana, com que l'any passat, devant de S. M. la Reyna Regent, l'Excm. President del Consell de Ministres, en nom del Gobern, es dir, de la Nació, per obrir y tancar la festa dels Jochs Florals de Barcelona, parlá l'idioma que's parla y 's parlará sempre en Catalunya.

Per tant, la Junta Directiva á V. E. suplica que, tenint per complert son acort del 16 d'Agost últim en lo que al paper sellat se refereix, y per apel-lar lo demés, se digni remetre l'expedient al Excm. Sr. Ministre de la Gobernació per que, ohint, si li apar be, al Excm. Sr. Ministre de Foment, y á la Academia Espanyola, se digni resoldre que'l *Centre Catalá* pot usar en las Actas de las sessions la llengua catalana.

Demanèm justicia.

Vich, 4 de Agost de 1889.—Lo President, *Francisco de P. Masferrer y Arquimbau*.—Per acort de la Junta Directiva: Lo Secretari, *Albert Graner y Closa*.

SECCIÓ POLÍTICA

Ab motiu de las enérgicas manifestacions fetas per don Bernardí Martín Minguez en una carta á *El Liberal*, lo dissapte passat va trasmetrers desde Barcelona á dit senyor lo següent telégrama:

"Senyor don Bernardí Martin Minguez.—En nom dels regionalistas catalans, defensors dels principis sostinguts en la seva carta á *El Liberal* de que *"cada provincia deu sols comptar ab los seus homes y no ab los forasters"*, lo felicitém per sa enérgica actitut contra 'ls explotadors polítichs de la Industria y Agricultura nacionals.—Sans y Guitart, Guimerá, Sanllehy, Domenech, Freixa, Almirall, Folguera, Bassegoda, Font y Gumá, Romeu, Farnés, Casas, Fonolleda: Flós, Aldavert, Torroella, Valls y Vicens, Puigventós, Bertran, Gubern, y Durán.„

Lo concepte del senyor Martín Minguez que subratllém, per si sol enclou simbólicament lo programa regionalista, y per quin motiu nos adherim per complert á tals manifestacions.

* * *

Hem dit que 'ns hi adheríam per complert, perque un diari de Barcelona—*La Vanguardia*—al donar la noticia d' aquell telégrama va afegirhi un comentari com pera espantarnos de aquella *terrible* afirmació.

Pero resulta tant apassionadament escrit que, ó molt nos enganyaríam ó per ell podríam senyalar la rassa castellana del seu autor.

Segons ell, no resulta gayre clar lo concepte subrallat, pero 'l troba exagerat entre altres cosas perque s' hauría d' aceptar *ab totas sas* CONSEQÜENCIAS, enténentse que *cada provincia no contés ab mes consumidors que ab los seus homes y no ab los forasters.*

Ells sempre 'l mateix argument; no sembla sino que fassin caritat á Catalunya quan li compran sos productes.

Perque sino 'ls hi compressin ¡pobra Catalunya!

Y ab tot, nosaltres fins nos atrevím á aceptar tant exagerat principi ab totas sas *conseqüencias* perque, figuris *La Vanguardia* quin goig farian los forasters de Castella *no consumint mes que lo de sa provincia.*

Moririan de consunció infaliblement. ¡Ja veu quina exageració!

* * *

A *La Vanguardia* l' aparellarém ab lo *Diario Mercantil* que també en la seua edició del dimecres passat nos dirigía als catalanistas y regionalistas en general la corresponent amoreta.

En un article titulat *Las elecciones municipales* se 'ns encalabrina contra nosaltres perque abominém sempre dels goberns actuals, y afirma ab un tó de sabi indiscutible, que en Espanya los goberns ab tot y dolents, son sempre mellors que 'l pahís; acabant l' article tot inflat ab alló de que *cada nació te 'l gobern que 's mereix.*

¡Quant descansat quedaría 'l que va escriurer aixó!

Y consti que nosaltres tampoch volém contradirlo.

Espanya te 'l gobern que 's mereix; que 's mereix *la majoría d' Espanya.*

Y com que aixó de las majorías y minorías está per desgracia encara en peu, á nosaltres per ara no 'ns queda mes recurs que protestar d' aquestos mereixements.

Alló de las difereneias de rassa, senyor *Diario* MERCANTIL, está en rahó directa de la diferencia de mérits.

* * *

D' aquest ambo de diaris polítichs, afeginthi un altre podrém ferne un terno.

Donarém la preferencia á *El Barcelonés* adicte al gobern del qual tant mereixedora s' ha fet la Espanya del *Mercantil.*

El Barcelonés donchs, las pega contra la actitut justa y dignissima del *Centre Catalá Agrícol é Industrial de Vich y sa Comarca*, perque ha apelat contra la ressolució del Gobernador civil exigint escrita en castellá la *cópia* del acta de constitució d' aquella societat.

Si senyor, diu lo colega, s'ha d'escriurer en castellá perque en castellá s'ensenya, en castellá's fan las lleys y's resolan Diputacions, Ajuntaments, etc., etc. Podría afegirhi que hasta en castellá's defensan los guirigalls d'en Sagasta y aixís ho hauría dit tot.

Y hauría además donat mostra de las sevas bonas obras pera jutjarlo com á un dels periódichs que son tan forasters á Catalunya com los que's publican á Madrit.

* * *

Nota.—Los tres diaris esmentats: *La Vanguardia*, *El Diario Mercantil* y *El Barcelonés* tenen Directors *no catalans*. Ah!

L'escriptor Valera escribint á don Joseph Rivas y Gloot sobre'l *Parnás Colombiá* s'enrama dintre la literatura espanyola y parla aixís:

"*En gran part d'Espanya, per una banda á Catalunya, y per altra en Galicia, ha entrat la manía á no pochs valents y fecundos ingenis de privar de sos fruyts á la llengua de Castella, y d'escriurer sas millors obras en prosa ó en vers, en catalá ó en gallego. A mí,* —continúa—*que so molt patriota, en literatura com en totas las cosas, aixó m'afligeix molt y m'apena; més, me consola un xich 'l que'ls colombians, desde tant lluny, 'ns donguin, com rica compensació, la mateix que dintre de la península, nostres compatricis nos prenen.*„

La Veu de Montserrat li torna la pilota y entre altres arguments li dona la següent opinió de Cervantes que á nosaltres nos sembla que pesa de debó:

Todos los poetas antiguos escribieron en la lengua que mamaron en la leche, y no fueron á buscar las extranjeras, para declarar la alteza de sus conceptos: y siendo esto asi, razón sería se extendiese esta costumbre por todas las naciones, y que no se desestimase el poeta alemán porqué escribe en su lengua, ni el castellano, ni aun el vizcaino, que escribe en la suya. (Capitol XVI de la 2.ª part del Quijote.)

Ja veu lo Sr. Valera que confiém la defensa á testimonis castellans.

Llegím en un diari de Madrit:

"Lo senyor Peral ha escrit una carta al ilustrat periodista aragonés don Robert Bueno corresponsal especial del *Diario de Zaragoza*, dihentli que 's posan en ridícul los *rosegadors* que l' atacan, y que 'l submarí será un fet cert.„

¿No 'ls hi sembla que 'n Peral faría millor de prescindir dels judicis de la prempsa, pera dedicarse modesta y calladament ab la seua obra?

Tant abiat s'entussiasma ab los que l'aplaudeixen com s'indigna ab los que 'l xiulan.

¡Paciencia, home, paciencia!

Y no jugui gayre mes temps ab la impressionabilitat andalusa que se li pot girar com una mitja.

Procuri tirar avant son invent sense escoltarse á ningú.

Y no s'escarrassi per l'actitut del públich, que aquest á son temps ja sabrá donarli lo que 's mereix.

S'entén lo públich sensat.

Lo *Diario de Lérida* acaba de fer una *figuereta* monumental.

Consistent en publicar un article sense solta ni bolta contra la ciutat de Barcelona, á la qual acusa de *centralisar* tota la representació de Catalunya.

¿Pero com s'esplica aquesta barbaritat del colega de Lleyda?

¿Ahont, com y de quina manera 's troba justificada acusació tan gratuita?

Quan precisament si Barcelona en algo y sols devant dels forasters, *sembla que sintetisi* las energías de Catalunya tota, es no més en aquells conceptes que enalteixen y honran al Primpcipat.

Pero lo mes curiós es que l'articulista ataca á Barcelona perque nó ajuda á la provincia de Lleyda.

Y ho fa ara precisament quan s'están obrint suscripcions públicas en la vehina capital pera socorrer als habitants de Puigcercós, poble de la dita provincia.

¿S'ha vist may retret mes inoportú?

Y'l colega reasumeix sas aspiracions dihent que *protesta* de la centralisació madrilenya (la que arruína y esquilma) al pahís, pero sobre tot ABORREIX la centralisació barcelonina (que encara no ha pogut provar l'hagi perjudicat en res, perque no existeix).

Mes tranquilisemnos, que vé una declaració.

Diu'l *Diario*:

"Nosotros amamos los fueros de Barcelona y quisiéramos verlos restablecido en tanto cuanto sea posible, práctico y conveniente; pero también amamos nuestras franquicias y libertades y no olvidamos la declaración del rey D. Pedro III de que nuestra tierra, *aunque corresponde á Cataluña, no pertenece al condado de Barcelona.*„

Ara se li podría preguntar al colega si 'l rey Pere III ho va dir en castellá, com ell ho refereix, aixó de las *franquicias* y *libertades,* que de segur li pendrían á Lleyda los de la *centralisació madrilenya* ab viva protesta dels *tirans barcelonins.*

¡Quanta tontería corre!

∴

Pero ara bé 'l tró final.

Tot l'article referit vá endressat *á esos catalanistas á la moda [que pretenden convertir á toda Cataluña en* FEUDO MERCANTIL *de Barcelona.*

Vetaquí 'l secret.

Y preguntará algú ¿en quin programa, en quina declaració autorisada, en quin acte catalanista, se descubreix aqueixa intenció tan misteriosa?

¿Qué es potser en la actitut que prengueren los catalanistas fa pochs días ab motiu del ferro-carril del Noguera Palleresa, interessant á totas las Diputacions catalanas pera que intercedissin á favor de una obra tan útil pera la provincia de Lleyda?

Vaja, 'l *Diario de Lérida* s'ha distret y no s'ha recordat de que en tota Catalunya hi han catalanistas; no á Barcelona solzament.

Olvidantse de que encara no fa tres mesos se celebraren també *meetings* CATALANISTAS contra l'article 15 del Códich Civil en lo mateix cor de la provincia de Lleyda, á la Seu d'Urgell, y en altres pobles de aquellas encontradas.

Se coneix que l'articulista ni sab en quin pahís se troba, ni ab quina gent tracta.

¡Si será del pahís de *Sancho Panza!*

∴

Dos paraulas mes.

A Barcelona hi hem vist reproduhit *sense protesta* l'article del *Diario de Lérida.*

No se n'estranyin: es en *El Noticiero Universal.*

Qual Director *tampoch es catalá.*

Alló que deyam.

INDUSTRIA

LA TEORÍA Y LA PRÁCTICA

I

A cada pas se sent á dir, ab cert tó de menyspreu: *Això son teorías;* ó bé, en llenguatje vulgar catalá: *Això son romansos* que, sériament parlant, vol dir: *Això es idealisme, pura abstracció somni de l' enteniment que divaga fora del mon real y tangible.*

En cambi, també sentiréu sovint á dir: "Això sí que es práctich y positíu, això es lo real y verdader, això es fet ab la més clara inteligencia", y 'ls que tal diuhen son, per lo general, gent de negoci, que 'ls agrada veurer y palpar las cosas baix lo punt de vista utilitari y del comers; y quan tal diuhen, se refereixen á productes, eynas, ó máquinas, ó projectes, ó á solucions en general que portan á la societat la satisfacció de verdaderas nessecitats, ó alguna comoditat, ó perfecció, ó un notable avens en la marxa civilisadora que convé imprimir sempre en la humanitat.

Tractantse d' aplicacions de la Ciencia á la Industria ¿ahont acaba la teoría y ahont comensa la práctica? La teoría acaba allá mateix ahont acaba la ciencia abstracta y puralment especulativa ó racional; y la práctica comensa en lo mateix punt y hora en que 's va á concretar un problema, á obtenir una solució real y positiva, un cas particular del general á que 's refereix sempre la teoría. Aquesta estudia formas y combinacions de forsas y s' endinza en los principis fonamentals de la filosofía natural, fent abstracció de la materia, ó per millor dir, d' algunas de las sevas propietats; la práctica considera la materia empleada tal com es, ab totas las sevas propietats y resistencias, ab totas las forsas internas, ab las quals reacciona, y ab totas las perturbacions que li venen de las forsas exteriors. La teoría, sense anar acompanyada de la práctica, seria deficient perque no tindría en compte gran part dels datos necessaris pera la solució del problema industrial; la práctica, sense la teoría, aniría á las foscas, y las solucions que trobaría foran fillas solzament de la intuició, de la rutina ó de l' etzar. La teoría es llúm, la práctica observació; la teoría es convenciment, decisió; la práctica es sols instint, vacilació, etern dupte; la teoría es principi fonamental d' ahont se desprenen ricas y numerosas aplicacions; la práctica dona una série de solucions aisladas que la observació recull y, agavelladas, arriban algun cop á influir en lo descubriment d' un principi: mes alashoras la práctica deixa 'l seu camp pera entrar en lo de la teoría y aquesta modifica ventatjosa y convenientment aquellas solucions y 'n crea d' altras.

¿Hem, donchs, de rebutjar la teoría perque viu en un mon abstracte? ¿Hem de rebutjar la práctica perque 's mou en un rotllo massa estret? Ni una cosa ni altre: hem de saber la teoría y la práctica perque això dona la verdadera solució del problema y la més complerta. Dos exemples que vaig á posar confirmarán aquest criteri.

Un enginyer calcula un saltant d' aygua y trova que fa la forsa, per exemple, de trenta cavalls; aplica aquest salt á una turbina y aquesta, per més que está ben composta y construhida, no aprofita més que un 80 per cent d' aquella forsa, de lo que resulta que 'l travall dinámich disponible en l' arbre mestre que mou la turbina es de 24 cavalls.

Si l' enginyer prometés al fabricant la obtenció dels 30 cavalls de forsa en l' arbre mestre, quedaría malament; perque no tindría en compte la pérdua de forsa viva que reb la corrent de l' aygua al accionar sobre qualsevol motor hidráulich, ni 'l frech de las

pessas més ó menos pesantas del motor, ni las demés resistencias passivas que la experiencia acusa en tots los enginys.

Si després de montada la turbina y de travallar ab la major perfecció, comparém lo seu resultat ab lo que dona un antich rodet que travalla, suposém, fa una série d' anys en un vell molí del vehinat; trovarém gran ventatja per part de la turbina; lo rodet, al aplicarli 'l dinamómetro, pera mesurar la seva forsa, trobém que dona á tot estirar, un 60 per cent de travall útil; de manera que dels 30 cavalls d' aquell salt sols n' aprofitaría 18, ó sia 6 menos que la turbina. ¿De qué prové tan gran diferencia?—Prové única y exclusivament de que la turbina está calculada y construhida baix la llum de la teoría y 'l rodet ho fou no més que per la intuició práctica; prové de que l' inventor de la turbina y 'ls séus perfeccionadors han estudiat, per medi de la Geometría y de la Mecánica, la forma racional de las palas y la manera de combinar lo moviment circular d' aquestas ab lo dels fils d'aygua de la corrent; y aixís han evitat en gran part las pérduas de forsa viva; y per lo mateix estil, perfeccionant formas, aplicant lo mínimum possible de materia en lo motor y en los seus suports, ab un bon estudi y cálcul de las resistencias, han disminuhit las passivas, y tot aixó dona aprofitament de forsa útil y economía en la compra é instalació del motor perque aquest está reduhit al pes estrictament necessari. Tot aixó no podía ferho 'l práctich, perque la seva falta de teoría li fa fer las cosas no més á ull y no pot jamay apreciarlas com se deu.

Un fabricant, per exemple, compra una máquina de vapor venturera que segons li diu un práctich, y éll aixís ho creu, es de 40 cavalls. La caldera que fins lo dia de la compra l'havia fet anar, está molt gastada y volguer aprofitarla sería perillós. Va á cal drapayre, compra una caldera, més ó menos ben restaurada, que li diuhen que es de 30 cavalls, pero que 'n pot fer 40, sense por de que rebenti; y 'l fabricant no sols ho creu sino que hi fá un somris de satisfacció perque també 's creu que aixó favoreix los seus interessos. Ja te la caldera, crida á un mestre de casas que está acostumat á fer ús del refractari y que ha instalat, bé ó malament, altres generadors y, *manos á la obra*, en pochs dias la caldera está en son lloch, la fogayna llesta, los obrers á punt y la fábrica s' etjega.

L' establiment marxa bé y creix. En pochs mesos s' hi ha d' afegir maquinaria pera dar abast á la demanadissa. Consultat altre vegada 'l drapayre, la máquina pot fer bé 50 cavalls y la caldera també, apretantla una miqueta, pero es groixuda y no hi ha por de que rebenti. La fábrica va vent en popa; sols una cosa hi ha que al fabricant lo mortifica y es la rapidés ab que 's gasta 'l carbó. Tot sovint ha d' omplir la carbonera, que n' hi caben un sens fí de carretadas, y de tant en tant ha de pagar facturas de Cardiff que 'l baldan. Fins s' hi posa de mal humor y sospita que 'l maquinista s' entén ab lo marxant de carbó, pera gastarne més del que correspon, ó bé que l' estafan del pés; y está á punt de despatxar al pesador y als escribents. Ab tot, aguanta, perque no té provas certas; y á més rajan molts duros qu' omplan la caixa y no vol mirar prím.

En tal situació fá una visita á la fábrica un comissionista inglés, molt espavilat representant d' una casa constructora de calderas y máquinas de vapor. Al primer cop d' ull ja veu que la fábrica en general está mal instalada y al véurer la desproporció entre 'l motor y la caldera, la forma d' aquesta y la malíssima disposició de la seva fogayna se gira l' inglés á l' amo que l' acompanya y ab tó d' orácul li diu:

—*Osté gastar mucho carbon.*

Lo fabricant sent una forta branzida al cor y, guaytant de cap á peus al inglés ab la més gran admiració, li respon:

—Si senyor. Me 'l gastan á carretadas.

L'inglés somrigué y, quan es fora del quarto de la máquina, boy anant cap al despatx diu á l'amo, ab cert misteri:

—*Osté tener un ladron muy grande en la fábrica.*

—Si senyor, si, ja ho pot dir! Sempre m'ho he pensat que aquest maquinista es un pillet!

—*¡Oh no! ¡Oh no! Maquinistá buen muchacho y mucho inteligente. Tener máquina limpia y fuego mucho bueno. Osté tener mala caldera. ¡Ah! ¡Mucho mala, mucho mala! La caldera es el ladron que osté tener en casa.*

—¡Lo drapayre me va dir que era tan bona!

—*Este drapayre ser muy tonto. ¿Cuánto carbon gastar caldera por caballo y hora?*

Lo fabricant se quedá mut y ab un pam de nas. No sab de que li parlan, consulta ab lo tenedor de llibres y aquest li diu que això es cosa técnica; va al maquinista y aquest li diu qu'això ell no ho sap contar peró que gasta tants quintars al dia. Torna al comissionista y li diu que 'l dato que li demana no 'l té y 'l comissionista plé d'indulgencia y d'amabilitat, li diu:

—*¡Oh! ¡Osté no mortificarse! Yo calcular enseguida el gasto de carbon por caballo y hora.*

Acte seguit pren los datos, fa 'l cálcul y al poch rato díu al fabricant:

—*¡Osté arruinarse si continua con esta caldera! Osté gastar doce libras de carbon por caballo y hora. Yo poner á osté una caldera que gastar no más cinco libras.*

A las pocas visitas de l'inglés, fan tracte. Posa máquina y caldera novas pagadoras en dos trénits; lo primer, al quedar montadas y 'l segon al cap de mitj any de funcionar y després d'haver comprobat lo gasto de carbó.

En efecte, comprobat per un bon périt, resulta que la máquina nova, que fa 50 cavalls de forsa, sols gasta á rahó de 2'25 kilógrams per cavall y per hora, que son las 5 lliuras inglesas; y que ab la máquina vella 's feya un consum de 5'40, que son exactament las 12 lliuras. Lo fabricant fa fer lo cálcul de la diferencia de consum al cap de l'any, per 300 dias de travall á 10 horas diarias, y resulta que ab la máquina y caldera vellas gastava 810 toneladas de carbó á l'any, y ab las novas solament 337 toneladas; haventhi per lo tant un estalvi de consum de 473 toneladas que á rahó de 34 pessetas á que pagava 'l Cardiff, dona una economía de 16082 pessetas ó sia de més de tres mil duros.

Si algú creu que això es exagerat, que comprobi lo consum de moltas máquinas de vapor de las que funcionan á Barcelona y á Catalunya en general y que 'l compari ab lo que gastan las máquinas que surten de la Maquinista, de casa Alexander; del Vulcano, ó de qualsevol altre taller de construcció ben dirigit, d'Espanya ó de l'extranger, y veurá que encara m'he quedat curt al consignar tal economia.

Si en lloch de consultar lo fabricant que he suposat ab lo drapayre y 'l mestre de casas, hagués seguit lo consell d'un bon périt en la materia, los tres mil duros de carbó malgastat serían á Catalunya y no á Inglaterra; y s'hauría evitat lo renovar lo motor y la caldera, ab lo que 's hauría estalviat alguns milers més de duros, que també fugiren cap á Inglaterra en lloch de quedar á Espanya.

¿Cap á quin extrem se decantan la majoría d'industrials de Catalunya: cap á la teoría ó á la práctica?—Això ho examinarém en un altre article.

PAU SANS Y GUITART.

(De *La Renaixensa* de Barcelona.)

CANSÓ [1]

Aquesta terra 'ls avis
un jorn sembrarla van;
las eynas son antiguas
peró l' aném conrant,
del fruyt qu' un día llevin
los nets se 'n gaudirán

Per 'vuy la feyna, per demá 'ls esplets...
fém com los avis; trevallém pels nets.

La llengua deixondiren
dormida pels escons;
com ríu eixit de mare
corría ab sas cansos...
las llenguas fan miracles,
las llenguas fan nacions.

Per 'vuy la feyna, per demá 'ls esplets...
fém com los avis: trevallém pels nets.

La plana y la montanya
ressonan á sa veu:
lo poble s' hi desperta
y esclau y pobre 's veu...
del mas que hi ha hagut lladres,
quí aturará l' heréu?

Per 'vuy la feyna, per demá 'ls esplets...
fém com los avis: trevallém pels nets.

Companys ha arribat l' hora;
lo temps es de combat;
ab veu de mort y angunia
la pátria 'ns ha cridat...
corrémhi, peró als avis
primer fém l' amistat.

Per 'vuy la feyna, per demá 'ls esplets...
fém com los avis: trevallém pels nets.

FRANCESCH MATHEU.

NOVAS

La *Societat Pilarra* d' aquesta ciutat guiada per los mes filantrópichs sentiments d' amor y caritat está preparan una solemne funció á benefici dels desgraciats habitants del poble de Puigcercós.

Aquesta solemnitat tindrá lloch la nit del 24 dels corrents, festivitat de Nostra Senyora de la Mercé y 's posará en escena lo poema dramátich de don Frederich Soler *La banda de bastardía.*

Sabadell que may ha quedat enrera sempre y quan se presenta ocasió d' aixugar dolorosas llágrimas, no duptém que en aquesta ocasió correspondrá dignament als caritatius esforsos de tan digna Societat.

Aquesta tarde deu celebrarshi á Sant Gervasi de Cassolas, lo Certamen literari que anunciarem temps endarrera.

Lo *Teatre Catalá* inaugura la próxima temporada de 1889-90 en lo *Romea* de Barcelona, 'l dissapte próxim.

La direcció del dit colisseu té en cartera pera representar durant la temporada las següents obras novas catalanas: *Rey y Monjo, La Boja*, tragedias de don Angel Guimerá; *La rondalla del infern, La carta de navegar*, de don Frederich Soler; *Rey per Rey* drama, *La dona honrada* comedia, de don Joseph Martí y Folguera; *Vésten Anton...*, comedia de don Albert Llanas; *Lo padrí, L' heréu de confiansa*, comedias de don Joaquím Riera y Bertrán; *L' embaixador de Reus*, comedia de don Joseph Feliu y Codina; *Ateos y creyents*,

(1) Aquesta composició fou llegida en la *Vetllada* celebrada pel *Centre Catalá* d' aquesta ciutat lo día 2 del passat Agost.

drama de don Ramon Bordas; *La puntayre*, *Lo pagés de ramensa*, dramas de don Manel Ribot y Serra; *Lo compte Pallars*, tragedia de don Joan Maluquer y Viladot; y 'l drama d'espectacle *Lo guarda-agullas*, pera 'l qual s'ha encarregat l'estudi del decorat á reputats pintors escenógrafos.

Per l'abundancia, sembla que tindrém bona cullita.

Ja la voldría 'l *Teatro Castellá*.

Ara comensarán á circular las targetas postals que en lo timbre tinguin lo retrato d'Alfons XIII, sense perjudici de admetrers las vellas ab lo retrato del rey difunt fins sa complerta extinció.

La setmana passada explotá altre petardo en la vehina capital. L'industrial contra qui s'ha atentat en aquesta ocasió es don Pau Sansalvador, qui te son domicili en la Riera de San Joan de dita ciutat.

Ja passa de mida la impunitat ab que 's venen acullint actes tan salvatjes que donan molt poca idea de la cultura del nostre poble.

Pera defensarse d'avuy endevant contra 'ls vils criminals que aixís saben burlar la vigilancia de las Autoritats Superiors, sembla que alguns fabricants barcelonins tractan de promoure en lo sí del *Foment del Trevall Nacional* un moviment d'unió y mutual apoyo entre ells, que 'ls posi en circunstancias de salvar ab alguna garantía sas vidas y sas hisendas.

¡Llástima que hagi d'intervenir la iniciativa privada en aquestas cosas que no en vá s'encomanan als Poders Públichs!

Está causant grant sensació en tota Catalunya 'l trist estat del poble de Puigcercós (provincia de Lleyda), per esllavissarse las terras y derruhirse las casas ab manifest perill de sos habitants.

Los facultatius han declarat já la població inhabitable, y actualment la prempsa de Barcelona está obrint suscripcions pera socórrer als desvalguts fills de Puigcercós.

Recomaném á nostres compatricis que cooperin á tant caritativa obra.

De *La Vanguardia* de Barcelona:

"Vetaqui alguns detalls referent al Museo ó Exposició permanent en aquesta ciutat.

L'objecte es dotar á Barcelona de una Exposició comercial de tota classe de productes nacionals pera que 's pugui examinar fácilment l'avens que alcansa y 's facilitin las transaccions als compradors de provincias y de fora d'Espanya.

Al donar á dita Exposició lo carácter de hispano-americana, se persegueix lo propósit d'estrenyer d'un modo práctich, los llassos de fraternitat ab los pobles germans.

En breu se celebrará en lo *Foment del Trevall Nacional* una reunió á la que serán convocats los presidents dels centres económichs de Barcelona y dels pobles del plá y directors dels periódichs locals.

Ha sortit á llúm los números 218 y 219 de *La Ilustració Catalana*, corresponent als días 15 y 31 del passat Agost.

Un día d'aquestos deu arribar á Barcelona lo conseqüent catalanista y estimat amich nostre don Frederich Boix, que per espay d'alguns anys ha viscut en la isla de Cuba.

Desitjém sa felís arribada pera donarli la abrassa de germá.

Avuy se despedirá de nostre públich la companyía catalana del Teatro Romea de Barcelona possant en escena per la tarde lo drama en tres actes *Batalla de reynas* y la pessa en un acte *Cuatre gotas:* y per la nit lo celebrat drama en tres actes *Las Joyas de la Roser* y la divertida pessa *Cel rogent.*

En Pedret, barriada de pocas casas situada á escassa distancia de la ciutat de Berga, hi ha una petita iglesia que conté una reliquia artística d'excepcional importancia arqueológica. Consisteix en varias pinturas murals, al fresch, fetas ab notable soltura probablement per un artista de últims del sigle XI ó principis del següent. Aquestas pinturas están dintre d'una petita cambra destinada als escolans.

Ab regular concurrencia posá en escena la companyía catalana en los Camps de Recreo, lo passat diumenge, la comedia de don Joseph Roca y Roca, titulada: *Lo plet de'n Baldomero* en qual desempenyo obtingueren entussiastas aplausos tots quant hi prengueren part, especialment lo senyor Fontova.

Lo passat dijous á la nit tingué lloch la representació en lo mateix Teatro de la antiga producció del eminent y popular poeta don Frederich Soler *Lo Ferrer de tall*, que com de costum alcansá un bon éxit, essent aplaudits ab entussiasme tots los artistas junt ab l'autor senyor Soler que estava en lo Teatro y en qual obsequi sos amichs y admiradors li prepararen una ovació entussiasta, omplint l'escenari de coronas de llorer y flors á vessar, llensantse per tots cantons poesías alusivas al acte y presentant en las taulas dos magnífichs regalos d'alguns socis del *Círculo Sabadellés* y del *Ateneo Sabadellés*, tot lo qual resultá en conjunt una ovació tant entussiasta y tant de cop y volta que, per mes que ben merescut s'ho te lo senyor Soler, semblá á la majoría dels espectadors fora de lloch y extemporánea.

La Empresa tingué la amabilitat de cedir alguns palcos á las Societats y Corporacions d'aquesta població.

L'ilustre fundador del Teatro Catalá don Frederich Soler pot estar satisfet del públich sabadellench, puig los estrepitosos y unánims aplausos que resonaren en lo teatro cada vegada que eixía á las taulas li demostraren de sobras l'agrahiment dels catalans per haver aixecat nostre Teatro Catalá, ahont brillan avuy tantas eminencias que poden competir ab lo teatro castellá, fins allavoras exclusiu en nostra terra.

ANUNCI OFICIAL

REAL COL-LEGI DE LAS ESCOLAS PIAS DE SABADELL

Secretaría de 2.ª Ensenyansa

Desde'l día de la fetxa fins lo 24 del corrent, queda oberta en la Secretaría del Collegi la matrícula del próxim curs académich. Los alumnos que tinguen 14 anys, haurán de presentar la cédula personal; y'ls que's matriculin per primera vegada, deurán presentar, de més á més, la fé de baptisme, y sufrir l'exámen d'ingrés.

Sabadell 14 de Setembre de 1889.—*Lo Secretari:* JOSEPH CALONGE, Escolapi.

Imprempta y Encuadernacions de Joan Comas, Capmany, 18, teléfono n.º 46.—SABADELL